

Jókai Mór: Névtelen vár

III.

A Névtelen Vár egyikén azoknak a földnyelveknek épült, amik a Fertő déli partjáról a tóba benyúlnak.

Az öregek, akik e vadászkastélyt épülni látták, azt állítják, hogy azon a helyen valami régi cölöpépítészet maradványai voltak. (Livius és Justin szerint a mai Narbonne-ból kivándorolt kelták voltak a tókönyék őslakói.) Még akkor a magyar embernek kisebb gondja is nagyobb volt annál, hogy magánál régibb őslakók emlékeinek kutatásával törődjék. Ha volt a kőfejszés kelta kornak régi építménye ottan, arra bizony az új kastélyt jó volt rárakni.

A néphagyomány azt is állítja, hogy sok év előtt, a múlt században, az a hely, ahol most kastély és park van, mind tófenék volt, s ez is igaz lehet. A Fertő igen szeszélyes tó. Az elmúlt utolsó két évtized alatt magunk is láttuk élő szemünkkel, hogy egyszer csak nagy részben kiszáradt: eltűnt, nem volt tó. Otthagytá a fenekét szárazon. A partbirtokosok, kik addig a víz tükrét bírták, most elfoglalták a kiszöndült tófeneket; felosztották, legelőnek, kaszálónak használták; azután kiadták haszonbérbe: az árendások tanyákat, gőzmalmokat építettek az "új föld"-re: búzát, tengerit vetettek belé, egy esztendőben kétszer is arattak, - egyszer aztán megint más jutott eszébe a Fertőnek: újra kinevezte magát tónak, visszafoglalva elébbeni méltóságát, s vetések, tanyák megint eltűntek a zöld hullámtükör alatt; csak egy-egy gőzmalom kéménye maradt fel tanújelül az álmodott paradicsomról szóló tündérmesének.

Ilyen tündéri játékot gyakran űzött a Fertő a halandókkal. 1737-ben Rusztról Ilmicre gyalog gázoltak át a tavon az átelleni partról a lakosok. A földesúri levéltárak teli vannak okiratokkal nevezetes falvakról a tóparton, mik nagy dézsmát, halászati haszonbért fizettek valaha. Két ilyen gazdag falunak a harangját nemrég halászták ki Széplak táján a tó fenekéről, az egyik harang a széplaki toronyban van most is; s a halászok gyakran húznak fel hal helyett tört sírkeresztek darabjait, mik félig megkövesülten az eltűnt Jakabfalva, Fertő, Kenderalja falvairól tanúskodnak. - Hát a Strabo által leírt római castellum, hát az Eginhart említette avar gyűrű-vár, melyben Nagy Károly gallusai a csakánok mérhetetlen kincseit vetették prédára, hová lettek? Elnyelte őket a Fertő. Alámentek annak a csodálatos földnek, ami meghajlik a szekér alatt, míg terhével végiggördül rajta: úgy mondják "lóhitáz"; itt-amott égerfaerdők, óriás fenyőcsoportok nőnek fel rajta; a szép zöld erdő mellé házakat építenek; egyszer aztán elkezd emelkedni a föld: a falak alásüllyednek a vízbe; hanem az erdők, azok együtt emelkednek a földdel, s úsznak a föld alatti elementum felett.

A Névtelen Vár isthmusát két öblöcske vette körül; az egyik az, amelyikről Lajos beszélt Máriának, hogy azt megveszi valamelyik compossessorától, akinek a nádasa határos a túlsó parttal. A másik kis öböl pedig a szomszéd Fertőszeg falutól választá el a Névtelen Várat. Az urasági kastély a falu keleti szélén egy lejtős domb oldalába volt építve, s homlokzatával az is a tó felé fordult.

Az ezernyolcszázhatodik Boldogasszony hava második felében lehetett minden este látni a kastély erkélyéről, mikor a nap már leszállt, s az alkonyég olyan csodálatos színekkel vontá be a tó tükrét, hogy ha festő merne ilyen lila színű ércfényű síkságot, átszelve rézzöld sávokkal, vászonra tenni, azt mondanák rá, hogy színvakságban szenved; pedig, akik ott

vannak, minden csendes őszi estén látják azt a pompáját a tündéri képtelenségnek, - tehát az ilyen ünnepélyes estéken lehetett látni, amint a Névtelen Vár keleti tóöbléből elősiklott egy kis könnyű gondola, hosszú ezüst vonalat húzva a nagy acéltükrön lilaszín, sötétkék, smaragdzöld foltjain keresztül, mely fényvonal az állóvíz lapján letörletlenül ott maradt. E csónakban egy magányos férfi ült.

Azt már azután nem lehetett látni a kastély erkélyéről, hogy e csónak mellett úszik egy nőalak; mert azt a csónak eltakarta. Hanem azért elárulta azt az a vidám sikoltozás, örömujjongás, melyet az úszó leány nem tudott magától megtagadni.

Marie igen jó tanítvány volt a hydrioták iskolájában. Már a negyedik lecke után szabad úszó lett. Gyönyörűen úszott, mint egy hattyú. Vállai sohasem merültek el a vízben. Csak úgy sikamlott el a hullám fölött. Esti úszáshoz nem volt szüksége kalapra; hosszú haja szabadon úszott utána a hullám fölött. Az óvatosságra csak addig volt szükség, amíg a part közelében jártak, s míg napvilágos volt az ég.

Amint beljebb haladtak a tóban, s az alkonyárny a fényes tükrön csak fekete árnyképeket engedett a csónakból és az úszó főből kivenni, ott aztán elhagyá az úszó alak a kísérő naszádot. Nem félt már semmitől. A hullám jó barát volt, ismerték egymást. Ha akarta, hevert rajta, mint egy duzzadó párnán, mint a ringatott bölcsőben a gyermek. Ha akarta, összetette kezeit a víz fölött, és úgy imádkozott, csak a lábai taposták a vizet. Itt azután szabad volt gyermekké lennie. Sikoltozni dévaj kedvteléssel, hívogatni a felrebbenő vadludakat, ingerkedni az éjszaka fecskéivel, a denevérekkel, mik úgy cincognak este a tó fölött, üldözve a futó vízipókot. Itt szabad volt még dalolnia is. Nekiereszteni szabadon gyönyörű eolhárfa-hangát. Hogy az, ott a csónakban nem haragudott érte, onnan bizonyos, hogy ő maga is halkan utánadúdolta a dallamot, mély harangdöngésű hangjával kísérve a leányka énekét. Itt senki sem leskelődhetett rájuk. Itt senkit sem kellett kikerülniök. Itt nem kellett a leánynak fátyolt viselni az arcán.

Néha órahosszant is elbolyongtak a hullámtükrön, a leány nem fáradt ki bele. Ez az áldott védő elem visszaadta azt az erőt idegeinek, amit a mostoha föld elvett tőle. Ott oly fáratag volt; száz lépésnyi séta után már pihennie kellett, elszokott a járástól; itt pedig mint egy najád, sikamlott tova, egész lénye megváltozott: élt! - S ha kísérője szólítá, akkor odaúszott hozzá, belefogózott a csónak szélébe, s hosszú haját kiteríté annak a térdeire száradni, míg a parthoz visszatértek.

A két kastély ablakainak világa vezérfényül tündöklött eléjük a víztükrön, messze a part mentében éjjeli rákászok fáklyafénye vereslett.

S mikor a keleti part mögül, a látkör acélkék ködéből kiemelkedett a hold izzó tányéra, s lassanként bearanyozta az egész tó tükrét: az olyan volt, mintha tündöklő, átlátszó aranyban úsznának, eveznének tündérek, akiknek lakásuk a víz fenekén, korallkertek között van, s csak az emberaltató éjszakán jönnek fel a víz felszínére, a holdsugarakon arcaikat fehéríteni.

Szegény leány! Még azt mondta, hogy ő boldog! Ebből állt az egész boldogsága.

És ezt is maga találta ki magának.

Ha valami ócska journalban fel nem fedezi azt a Melusine-köntöst, Lajos magától soha rá nem jött volna, hogy milyen kevéssel gazdaggá lehet tenni valakit, akinek semmije sincs.

Még a kedélye is egészen megedződött a leánynak ezáltal. Nem volt olyan ijedős, olyan könnyen sírva fakadó: tanulékonyabbá lett; jobban figyelt, s némi önbizalom kezdett támadni lelkületében. Tudott valamit, amihez nem kell senkinek másnak a segítsége.

Hanem hát úgy volt megírva, hogy még ez az egyetlen öröme se legyen tartós. Azt is megirigylotte tőle - talán a sors. Minden rosszat, ami történik, fogjunk a sorsra.

Egy este, mikor már a fogyóban levő hold jó későn kelt föl, a szokott vízi sétáján kísérte Lajos csónakja Marie-t, ki messze előreúszott.

A Fertő tó sajátságai közé tartozik az, hogy apróbb-nagyobb szigetecskék vannak benne elszórva, azoknak a szélei nádassal körülvéve, beljebb elborítva rekettyével, bozóttal, míg a Hanság felé egyre nagyobb úr lesz a zöld bozót, s ott már az apróbb tavak tükrei képeznek elszórt szigeteket a sötét nádtengerben, amik közt legnagyobb a Királytó, mely vizével a többi táplálja, s lefolyása van a Rábcába; partjait óriási fenyőszalak fedik; a nép "öreg fenyvesnek" nevezi ez erdőt a víz közepén.

A Névtelen Vár irányában is volt egy ilyen kis gömbölyű szigetke, ami nagyon ingerelte Marie kíváncsiságát.

Vajon mi lakhatik abban? Nincs-e abban is egy Robinson Crusoe letelepedve? Nem laknak-e ott is vademberek? Vagy kajmánok, nagy teknősbékák és tengeri kígyók?

Lajos iparkodott a leány túl heves fantáziáját lelohasztani, hogy biz azon a szigeten semmiféle ember nem lakhatik, mert ott nincs mit enni: krokodilust s más vízi szörnyet ez égalj nem tenyészt, s a Fertő tó legnagyobb cápája: a harcsa, aminek szerencsére nincsenek fogai a torkában; hanem azért mégis megtiltotta Marie-nak a rekettyés sziget felé úszkálást, mert ott hínár van, amibe belebonyolódhatik, vízi kígyót, piócát pedig bizonyosan fog találni, amiktől pedig a leány irtózott. Az is meglehet, hogy vidrával is találkozik, s az meg fogja ijeszteni.

Hanem hát lehet egy leánynak azt mondani, hogy "ne menj oda!"

A tilalom csak fokozta az ingert.

Marie nem volt Lajosnak a rabja: meg volt neki engedve, hogy bármilyen messze elcsapongjon a szabad hullámvilágban, csak koronkint adott hírt magáról egy-egy "hahó" kiáltással kísérőjének.

A férfi ezalatt hanyatt feküdt csónakjában, s míg azt szabadon ringatta a hullám, a csillagos ég mélyébe bámult s hallgatta az éjszaka rejtélyes neszeit, síró, bűgő, zengő hangokat, mik a sík víztükör fölött oly messze elringanak: az ember találgatja, hát ez mi volt?

A mocsárvilág ritka vadainak kiáltásai hangzanak át a Hanságból: a "török récéké", mik nem engedik magukat megközelíteni, majd meg emberlárma támad, mintha összeveszett csoportok verekednének, a Fertő tó darvai lármáznak ott; közbe harangoz mély, zúgó hangjával a bölömbika.

Majd feljön a hold; már fogytán van. A fogyó hold olyan ellenszenves alak, emberre, állatra, növényre, mint amilyen rokonszenves a telő hold. Ki tudná annak az okát? Találgatni lehet, de megtalálni nem.

Egyszer csak az éjszaka rejtelmes hangjai közé egy éles sikoltás vegyül.

Ez Marie hangja volt!

A férfi mint örült, ragadta egyszerre kezébe mind a két evezőt, s a csónak hasította a hullámokat a sikoltás tája felé. A csendes hullámtükrön meglátszott a fényes vonal, amit az előreúszott leány alakja vont rajta, s mi órákig ott csillámlik a víz színén. A végén a vonal visszahajlott, s kezdett egy nagy V betűvé alakulni.

Látszott, hogy az úszó a rémület kétségbeesésével igyekszik a csónakot elérni. Mikor összejutottak, a leány ismét hangosan kétszer-háromszor rémületesen sikoltott, s aztán fél kezével görcsösen kapaszkodott a csónak párkányába, rémítő tekintetet vetve háta mögé.

- Marie! - kiáltá a férfi megrémülve, s fél kezével megkapva a leánynak a derekán az övét, kirántotta őt a hullám közül, s az ölébe vette. - Mi lelt? Mi üldöz?

A leány úgy reszketett, úgy vacogtak össze a fogai, hogy nem tudott felelni; a lélegzete is elállt, el volt fulladva egészen. Csak a nagy szemeit mereszté iszonyatra.

Lajos körülbámult, és nem látott semmit.

De néhány perc múlva felmerült előtte valami.

Hanem mi?

Ember, vagy állat?

A fej, az ábrázat emberé volna: férfié talán, hanem a sima arcot rőt, kurta szőr fedi, s a koponyát a haj helyett is csak vidraveres csömbölék takarja, két hosszú füle hegyesen mered fel, az alak szája úgy össze van szorulva, hogy semmi ajka nem látszik, orrcimpái összelapultak, alig kivehetők; hanem a szemei, mint a hálnak mereven, karikára kinyílván. Az egész arcon semmi indulatkifejezés.

A rejtélyes szörny egészen ott a csónak közelében merült fel.

Lajos két kézre kapta az egyik evezőlapátot, hogy szétzúzza a csodának a fejét; - de súlyos ütése csak a puszta habot érte. A szörny egyszerre lebukott, s látszott a mélyen áttetsző holdsugarittas hullámban, hogyan szökellt tova, nem embermódra úszva, hanem szeszélyes zezzug szökellésekkel, mint egy ösvilági csoda, lökve magát odább, s eltűnve a vízmélység homályában, hol ember szeme nem lát többé, csak a halé. És aztán nem látta őt Lajos felmerülni többet.

Lajosnak minden idegét megzsibbasztá a rémület és a düh.

Mi volt ez? Ki küldte ezt a névtelen szörnyeteget az ő féltett kincse ellen?

Hát már a víz fenekén is ellenségei laknak?

Nem gondolt egyébire, mint az ármányra és incselkedésre.

A mérge forrt ereiben.

A leányt betakargatta a bő fürdőköpenybe, s aztán hozzáfogott az evezéshez.

- Holnap visszatérek ehhez a bozóthoz - dörmögé magában -, felkeresem ezt a fenevadat, s agyonlövöm, ha ember, ha állat!

A leány valamit nyöszörgött, mintha ellentmondana.

- Agyonlövöm! - ordítá dühösen a férfi.

A leány aztán meghúzta magát reszketve a csónak fenekén, s nem szólt többet, még a szepegését is elfojtotta, mint a csínyt tett gyermek.

Mikor aztán a parthoz visszaértek, a férfi nyers hangon ráparancsolt a leányra, hogy menjen el az öltöző kunyhóba, és öltözzék fel.

Türelmetlen volt, hogy az öltözés soká tartott. Kétszer is megsürgette, hogy siessen.

Aztán a karjára vette, és sietve haladt vele a kastélyba vissza.

A leány még akkor is reszketett.

- Igazán meg akarja ön azt az állatot ölni? - kérdé rebegve útközben.

- Meg.

- De hátha ember?

- Akkor meg éppen meg.

- Én sohase megyek többet úszni.

- Tudom. Aki egyszer megijed a vízben, az elfelejti az úszást. Ön ezentúl irtózni fog e tótul.

- Az én kedves szép tavamtul? - sóhajta fel a leány, még egy keserves pillantást vetve a megaranyozott hullámtükörré, az ő tündérialomi paradicsomára, amin karéjló fodrokat hajtott a támadó szellő. Innen ő most már számúzve van.

- Menjen ön fekünni - monda Lajos a leánynak, amint szobájába felvezette. - Takarózzék be jól. Ha fázik, szikfűteát fogok önnek főzni.

Attól a szikfűteától pedig úgy félnek a gyermekek mindannyian, hogy nem lehet csodálni, ha Marie azt mondta, hogy éppen nem fázik, s hogy szépen le fog fekünni.

Aztán pedig nagyon rosszul aludt. Egyre azzal az üldöző vízi szörnyel álmodott; azt látta maga felé közeledni; annak a merev halszemei révedeztek a sötétségen keresztül. Majd meg Lajost látta maga előtt, ahogy üldözőjét keresi fegyverrel, rálő, s nem találja: az fickándozva ugrik el előle.

Sokszor felébredt nyugtalan álmából. "Lajos! Itt vagy-e?" - kiálta fel; de senki nem felelt kérdésére. Lajos a legutolsó születésnapjának köszöntő óta nem töltötte az ő négy óráig tartó álmait a leány által számára elkészített kereveten. S Marie tudta azt már. Estétként egy viráglevelet tett a takaróra, mely a pamlagra volt vetve, s az reggel is ott volt. Ha valaki ott pihent volna, a viráglevelet leszórta volna.

Másnap a szokottnál is mogorvább volt Lajos. A mindennapi sétakocsizás alatt egy szót sem szólt, s az ebédnél alig evett valamit.

Egy férfi, aki legkeserűbben fel van dühítve, s aztán nincs senkije, akin bosszút álljon; akin dühének teljességét kitöltse.

Látszott, hogy milyen türelmetlenül várja az estét, hogy elmehessen a tóra szörnyeteget vadászni.

Szegény tárgy: egy olyan harag számára, amilyen az övé. Egy vidra, vagy talán egy hód, aminek a feje úgy hasonlít az emberéhez: valami csoda, holttenger korcszülötte, mely Szodomából fennmaradt? - Mindegy! Eleven állat, amiből dögnék kell lenni!

Marie pedig úgy imádkozott, hogy ne legyen e haragból semmi.

S az ég nagyon is meghallgatta fohászát: délután egyszerre megváltozott az idő; a szép meleg augusztusi verőfénybe hideg nyugati szél kavardott, az elébb porfelleget, aztán meg sűrű esőt hozott magával: Lajosnak le kellett tenni arról a szándékáról, hogy ez este a tóra menjen csónakázni. Otthon kellett maradnia. Egész este nem látta őt Marie. Csak a macskáinak panaszkodhatott; de azok is álmosak voltak, nem hallgattak rá.

Pedig semmi kedve se volt lefekünni. Félt, hogy megint borzasztókat fog álmodni. A zápor verte az ablaktáblákat, a távolban mennydörgött. Nem mert eloltani a gyertyáit, hogy a villámfény a redőnyökön át be ne csillanjon, mikor sötét van.

- Nem mernék ilyenkor kimenni a házból! - mondá az ölébe vett kedvenc cicusnak. - Hát még arra a pusztára! Vagy éppen azon a sötét erdei úton keresztül! Huh, be szörnyű lehet ott most. A falu végén van a temető. Mikor villámlik, felütik fejeiket a sötétből a kereszték!

Az óra tizenegyet ütött már, s ő még fel volt öltözve.

Ekkor halk kopogtatás hangzott az ajtaján.

Megörült neki: azt hitte Lajos jött.

- No, szabad! Hát bejöhet.

Az ajtó azonban csak félig nyílt meg, s a megszólaló hang nem Lajosé volt, hanem a komornyiké.

- Bocsánat, "*Madame*". (Így hitta a leányt.)

- Ön az, Henry? Hát mit akar? Bejöhet. Fenn vagyok.

A komornyik belépett. Ősz fejű, tisztos arcú férfi volt, magas, csontos termettel, szertelen nagy tenyerekkel.

- Nos, hát mit akar? A gróf küldte önt?

- Óh, dehogyan az küldött. Bár küldött volna.

- Hát mit csinál?

- Nem tudom én. Én azt hiszem, hogy meghal.

- Kicsoda? Lajos?

- Igen. Az én uram.

- Az Istenért!

- Szobájából jövök. Az ágyán fekszik egészen magánkívül, arca lángol, szemei úgy ragyognak, mint a parázs. És félrebeszél. Sohase láttam még ily állapotban.

- Mit tegyünk? Én Istenem!

- Én nem tudom. Ha máskor miközülünk lett valaki beteg, akkor a gróf maga tudott segíteni, beadott neki, s meggyógyította; de saját magát úgy látom, hogy nem képes orvosolni; ágya előtt halomra vannak dobálva az orvosi könyvek, s a házi gyógytár fenekestül felfordítva; minden medicina ott hever a padlón.

- Hát nincs itt orvos a faluban?

- De van. A megye orvosa.

- Hát el kell híni.

- Én is gondoltam azt; de nem merem.

- Miért nem meri?

- Azért, mert a gróftól ki van adva a kriminális parancsolat, hogy ha idegen embert be próbálok hozni az "ő szobájába" vagy a "Madame"-éba, rögtön agyonlő; de különösen megtiltotta a gróf, hogy *orvost, papot* vagy *asszonyt* beeresszek ide valaha, még csak a kastély kapuján is. - Én nem merem ezt tenni.

- De Istenem! Ha egyszer oly beteg lett! Hogyan? Ön azt mondja, hogy talán meg is halhat? Jóságos Isten! Hogy Lajos meghaljon? - Azt én nem engedem!

- Hát mit akar tenni, Madame?

- Ha ön nem mer elmenni az orvosért, majd elmegyek én!

- Hüh! Madame! Még csak gondolni is erre!

- Én nem gondolok másra, mint hogy ő halálos beteg. Nekem az ő élete kell, az az első, azután jön a többi, ami még a világon következik. Én megyek, és ön kísérsen fog.

- Szent atyám! A gróf megöl, ha azt megteszem.

- És ha nem teszi, ön öli meg a grófot.

- Az megint igaz.

- Aztán ön nem tesz semmit. Én teszem, amit teszek. Felveszem a fátyolomat, nem mutatom meg az arcomat senkinek.

- De ebben a zivatarban! Hallja Madame, mint dörög odakinn? A zápor csak úgy zuhog; a sötét erdőn keresztül kell a faluba kerülnünk; sárban, vízben.

- Ejh, én nem félek se erdőtől, se zivatartól: gyújtson ön lámpást, s vegyen egy jó botot a kezébe; addig én beburkolom magamat, és sárcipőt húzok. - No menjen, jó Henry, hiszen ha ő haragudni fog, én ott leszek majd, és kiengesztelem. Csak a jó Isten megtartsa az életét. Óh, siessen, jó Henry.

- Agyon fog lőni! De Isten neki! Madame szavára mégiscsak megteszem. Hanem hát mármost, ha csakugyan elszánta magát Madame, hogy maga megy az orvosért, akkor befogok a hintóba.

- Hogyan tenné ön azt? Hisz a kocsizörgést meghallaná ő, s arról megtudná, hogy mit tettünk. Kiugranék az ágyából, kifutna az udvarra: halálra betegítené magát. Gyalog kell, észrevétlenül elmennünk. Hiszen nincs az oly messze. Menjen csak, és hozza a lámpát!

S néhány perc múlva megnyílt a Névtelen Vár ajtaja, s kilépett rajta a lefátyolozott hölgyalak, egy kezével a komornyik karjába kapaszkodva, másikkal a lámpást tartva, míg kísérője nagy veres vászon esernyővel igyekezett őt védni a szakadó zápor elől, s egy öles husággal támogatta a lépteit, hogy el ne csússzék az iszamos agyagon. - S aztán nem volt félelmes a puszta udvar, sem a sötét erdő, recsegő fáival; sem a cikázó villám; sem azok a sírkeresztek ott a falu végén; a lány úgy sietett, hogy kísérője alig bírta vele lépést tartani; a leány vitte őtet.